

ARGHEZIAN PAMPHLET AS HETEROGENEOUS TEXT: PAMPHLET, PASTICHE, PARODY?

Bianca-Andreea Csala
PhD student, UMFST „George Emil Palade” of Târgu Mureș

Abstract: The most common category of narrative hypothesis, being the heterogeneous term which, in a relationship of contiguity with the basic term, represents a particularization, a concrete application of the basic term, which is made with the intention of reducing it to absurdity. This exaggeration consists in a false explanation of the nature of the pamphleted situation. The technique of the pamphlet, providing first and foremost an art of words, is also noted by fantasy, under a quite wide range of modalities, starting from the subjective reception and until the fictitious addition. Remarkable humor and comic effects are achieved by zoomorphizing, materializing or lowering the human being into the plant kingdom.

Keywords: pamphlet, pastiche, parody, heterogeneous, humor.

Etimologia pamfletului, originea și rădăcinile sale istorice sunt antice, străvechi și își au pornirea din folclor. Cuvântul pamflet, din clipa intrării în uzul dicționarilor, al scriitorilor încheagă două forme mai concrete: una, este cea care este recunoscută de toți, generală, care are la bază o întâmplătoare deformare lexicală, și cea de-a doua, care recurge la hiperetimologie impusă după ce cuvântul a primit prin uzul său, funcția și structura o independență semantică de celelalte forme înrudite.

Prima ipostază care este preluată și de dicționarele de specialitate românești, îi atribuie etimologiei termenului de pamflet un împrumut al numelui propriu, un nume care apare în titlul unei comedii latine din secolul al XII-lea, *Pamphilus* sau *Amore/ Pamphile* sau despre dragoste. Acest nume devenise expresia unui personaj ridiculizat, care a dat naștere unui nume comun.

Cea de-a doua ipostază exploatează de fapt o hiperetimologie greacă și pornește de la elementele cuvântului compus, ale căror înțelesuri răspund funcțiilor și scopului pamfletului, ca o formă a satirei în sarcasm. *Pamphlectos* este cuvântul grecesc folosit de către Sofocle și Atena, care este format din două părți: *pán*= totul și *phlégō*= a arde, iar semnificația cuvântului format, fiind astfel pamflet, „cel care arde totul” prin cuvintele, lăudăroșeniile și insultele adresate.

Cea mai frecventă categorie a ipotezei narative, fiind vorba despre termenul eterogen care, aflat într-o relație de contiguitate cu termenul bază, reprezintă o particularizare, o concretă aplicare a termenului bază, care este făcută cu intenția reducerii la absurd. Exagerarea aceasta constă într-o falsă explicitare a naturii situației pamfletizate. Bunăvoința parcă este simulată și are efecte comice: ipocrizie programată ca obstacol subiectiv al receptării. În postura aceasta de o falsă inocență, Tudor Arghezi își asumă masca pentru a înscena cu ajutorul elementelor realității o imagine alarmantă, fictivă.

Într-una dintre ipotezele narative sarcastice, pornindu-se de la o aplicare a mentalității (inter)belice, Tudor Arghezi proiectează gravele prejucii care sunt aduse culturii și care, într-o ultimă instanță, distrug civilizația, structura scrierii fiind acaparată de o expunere a celor trei direcții afine ale ipotezei, precum în pamfletul Zădărnice: „Ni s-a răspuns însă

din afară, din Viena, din Londra, de la Iena. Muzica, teatrul, literatura, știința au intrat în starea de război. Dacă Tripa Înțelegere se luptă cu Tripla sau Dubla Alianță, cum i s-a zis, și autorii clasici, maestrul sunetului și ai stărilor sufletești, s-au luat la bătaie, oricât i-am fi crezut noi de dispăruți, oricât ne-am fi obișnuit să considerăm că scriitorii, pictorii, muzicanții mari se desprind prin geniu de naționalitate, și intră, ca să-l sporească, în tezaurul cultural al omenirii. Faptul că scriitori francezi, sînt tipăriți la Londra și cei englezi la Lipsca, de unde, în ediții ieftine și acurate, se răspîndesc, ca Scriptura Societății Britanice, în toate țările din lume, și în multe limbi¹, arată că nu-i una dintre ipotezele narrative comice care aduce imaginea unei practicări, a unui program care este nerealist în ceea ce privește ridicarea nivelului cultural al maselor țărănești, cum ar fi în timpul unor preocupări domestice, precum: mulsul vacilor, păzirea oilor, timp în care acești țărani poartă pamflete, citesc sau chiar recită scrierile unor victime destul de frecvente din pamfletul arghezian.

O variantă destul de ingenioasă a unei ipoteze narrative are în construcția sa, ca premise, acomodarea a doi termeni reali: un accident de tren, în care mulți soldați muriseră și propunerea unui ministru de a se înființa vagoane-biblioteci, acestea fiind ca o utilitate în cazurile tragice, așa cum sugerează în *Vagoane-biblioteci* rectorul Universității: „După un accident recent, în care au murit atîți soldați, propunerea domniei-sale pare să fie mai repede umanitară decît culturală. S-a gîndit domnul rector că dacă trenul era capitonat cu vrafuri de cărți, părății ar fi fost mai elastici și căderea călătorilor între șine și sub roțimai puțin vătămătoare. Inovația nu pare cu totul nepractică, și într-adevăr, dacă în dreptul fiecărei ciocniri s-ar afla cîte o librărie, de preferință o librărie «Pavel Suru» s-ar sfărîma librăria, și călătorii ar scăpa intacti.”². În termenul eterogen se mai include și fabulosul, iar Arghezi sancționează umoristic idealismul vulgar al unui profesor și îi acordă ironic o origine divină, acesta regăsindu-se în *De la un examen de licență*: „Se vădește pentru toți studenții care nu cunosc arborele genealogic al domnului Basilescu originea domniei-sale divină, domnul Basilescu fiind și fiul lui Dumnezeu și tovarăș pe din două (șaizeci și opt la sută pentru domnia-sa) cu Sfîntul Duh.”³. Ipotezele narrative mai frecvente din categoria aceasta aplicativă sunt cele care privesc înspre domeniul cuvîntului scris. Una dintre variațiile unei ipoteze narrative comice este cea constituită de către pastişă, care în pamflet se realizează ca ipostază parodică.

Tudor Arghezi își sancționează victimele sugerînd, printr-o reducere la absurd, că acesta are un stil destul de simplist și de confuz. Cu ipoteza lansată, scriitorul pretinde că ar clarifica prin aplicație mesajul autorului citat, însă sub pretextul explicitării lui. Imaginea realității este înlocuită într-un mod progresiv.

Pamfletarul arghezian descoperă în scrierile victimei o nepotrivire între mesaj și expresie, alunecînd cu o falsă candoare în aventura textului, așadar considerîndu-l ca și cum ar configura esența după datele de aparență, și reconstituie imaginea realității după cuvintele care și-au pierdut sensul. Așadar, elementele imaginilor ajung să fie înlocuite și asociate dincolo de logica realității, printr-o confuzie agravată de inadecvarea lor. Neobișnuitul invadează și acaparează domeniul ce ține de normal. Printr-o falsă bunăvoință, Tudor Arghezi împinge etimologia în imaginar și caută sensuri inexistente, propune variante fonetice și deduce cu mare însuflețire consecințele invențiilor avansate ipotetic de către el.

O formă destul de șireată, mascată de tulburarea ordinii lucrurilor, se realizează printr-o ipoteză a confecționării naturii: acolo unde termenul eterogen desfășoară o ficțiune particulară prin crearea amănunțită a unei lumi artificiale. Soluția constructivistă este imaginată cu amănunte pitorești, avînd ca scop adecvarea realității la materialele festive

¹ Tudor Arghezi, „Vagoane-biblioteci”, în *Pamflete*, p.213.

² Tudor Arghezi, „De la un examen de licență”, în *Pamflete*, p.211.

³ Tudor Arghezi, „Crăciunul în literatură”, în *Pamflete*, p.168.

care sunt publicate în numărul ocazional al unei reviste, în care termenul eterogen e simularea iernii, care acaparează textul dobândind înfățietate printr-un interes fascinant al aventurii fanteziei, precum în Crăciunul în literatură: „Colaboratorii constructiviști emiseră părerea de a se sugera municipalității să presare câteva vagoane de făină pe străzile principale și să spoiască trotuarele cu var. Pei ci, colo, se va arunca și câte un pumn de zahăr tos, ca să dea la iveală, în matitatea făinii, punctele de scînteiere, evocative de zăpadă. Negustorii să fie rugați să-și deschie pentru trei zile vitrinele și să aștearnă în fața prăvăliilor, pe jos, geamurile desfăcute, pentru ca eventualul cititor să se poată da pe gheață cu un număr de Crăciun în buzunar. În general, publicul să fie invitat prin afișe mici, distribuite de Poliție, ca în tot timpul nopții care precedează Crăciunul să-și facă sugestia următoare: «Mi-e frig, mi-e foarte frig, mi-e din ce în ce mai frig, n-am mai pomenit o iarnă atît de aspră. Mi-a degerat degetul cel mic de la picior, mi-a degerat și degetul următor, acum îmi degeră și al treilea deget: o să-mi degere toată laba piciorului» Cunoscute fiind efectele sigure ale autosugestiei, publicul va găsi a doua zi capital înămolită în zăpadă, și suplimentul literar va putea să rămâie nemodificat.”⁴

O a treia categorie a ipotezei narative, având drept criteri relația dintre termeni, care combină caracteristicile: termenul eterogen se află într-un raport de falsă contiguitate cu termenul bază, deoarece prelungirea termenului bază în termenul eterogen este înfăptuit prin substituirea criteriilor de apreciere a obiectelor și derivă într-o reducere către absurd.

În primul rând, exagerându-se cu falsă bunăvoință dimensiunea, iar în al doilea rând, producându-se o aplicare a termenului bază printr-o substituție a criteriilor de valorificare cu scopul depreciării obiectului, prin relevarea unui absurd atribut. În pamfletul *Aleluia, Alelui, Aleluia* aflăm că, la revista *Viitorul*, criteriul valoric urmărește „mărimea picioarelor”: „Afacerile bisericești nu se pot discuta, după *Viitorul*, decît cu niște picioare impozante, dacă nu prin lungimecel puțin prin număr. La *Viitorul* eforturile intelectuale le face capul cu piciorul. Sînt sigur că picioarele domnului Banu cred în învierea lui Iisus Hristos și în Biserica autocefală română. Cînd va fi ministru de Culte, domnia –sa își va adăoga armonice picioarele la celelalte, ale Sfîntului Sinod. Domnul Banu are un picior foarte inteligent.”⁵. - zicînd că acolo se face „o intelectualitate de copite” și se angajează depreciativ corporalul și animalierul sinecdotic. În pamfletul arghezian *De la un examen de licență*, ipoteza narativă comică este realizată printr-o confuzie a criteriilor de distingere între legea ca o exigență spirituală și cartea ca obiect de legi: „Acum, precizarea e indiferentă, legea drumurilor, legea jandarmeriei, legea chiriiilor, Codul Penal. Codul Civil și al cîtulea volum din Codul Hamangiu ediția II. Legea în marele ei înțeles general de Lex. Toate volumele laolaltă, care cîntăresc unsprezece kilograme, cu scoarța flexibilă roșie.”⁶. Una dintre formele mai rare a ipotezei narative, se manifestă prin mecanismul etimologiei populare, care schimbă, de asemenea, cauzalitatea fenomenului și totodată și criteriul de apreciere, degradându-i moralitatea și spiritualitatea, așa cum și în Științe naturale: „Pe scenă șed autorii, dedesubt șade publicul; șade toată lumea; prin urmare șezătoare.”⁷

„Pamfletul este o specie literară (în versuri sau în proză) cu caracter satiric, în care scriitorul înfierează anumite tare morale, concepții politice, aspecte negative ale realității sociale, trăsături de caracter ale unei persoane etc.”⁸ Tudor Arghezi își denumeste pamfletele „tablete” sau de „bilete de papagal”, în care abordează un stil injurios pînă la extreme, un stil violent. În aceeași categorie se pot adăuga „bucățile” sale de cronicar, care, bineînțeles, conțin

⁴ Tudor Arghezi, „Aleluia, Alelui, Aleluia”, în *Pamflete*, p.54.

⁵ Tudor Arghezi, „De la un examen de licență”, în *Pamflete*, pp.210-211.

⁶ Tudor Arghezi, „Științe naturale”, în *Pamflete*, p.314.

⁷ DEX

⁸ Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1979, p.502.

„tot atâtea carate artistice ca oricare din scrierile sale”⁹, fiindcă Arghezi acorda aceeași atenție textelor sale, fie poezie, proză sau pamflete.

Nicolae Balotă spune că pamfletul arghezian pare „un fapt stilistic particular, o nebunie a cuvintelor ce-o iau razna”¹⁰. Tehnica pamfletului, prevăzând în primul rând o artă a cuvintelor, se remarcă și prin fantezie, sub o gamă destul de vastă de modalități, începând cu receptarea subiectivă și ajungându-se până la adăugirea fictivă. Remarcabilele efecte de umor și cele de comic sunt obținute prin zoomorfizare, materializare sau cele prin coborârea ființei umane în regnul vegetal.

„Asocierea unei anumite măști animaliere cu o anumită realitate psiho-socială conduce la descoperirea unor clișee care alcătuiesc un cod cu implicație morală”¹¹. Procedul zoomorfizării realizându-se prin metafore și comparații, născute parcă dintr-o imaginație fără conținut. „Pamfletul este mai presus de orice un fapt stilistic”¹², iar Arghezi aprobă „arta de a da cu pietre și cu nuci după oameni, dar el se salvează prin stil”¹³.

Pamfletarul Arghezi, pasișizând, își etalează capacitatea de a purta variate măști stilistice. Pamfletarul parodist este cel care realizează comicul intertextual prin punerea în contact a două universuri textuale, și anume: cel al țintei și cel al parodiei. Mecanismul parodiei din pamflet are la baza sa o serie de operații pe care le efectuează.

BIBLIOGRAPHY

A. Bibliografie de autor:

1. Arghezi, Tudor, *Pamflete*, Editura Minerva, București, 1979.
2. Arghezi, Tudor, *Pagini din trecut*, antologie, postfață și bibliografie de Mariana Ionescu, Editura Tineretului, București, 1979.

B. Bibliografie critică (volume, eseuri, articole):

1. *** *Tudor Arghezi interpretat de...* (Nicolae Balotă, Eugen Barbu, Ioan Barbu ș.a.), antologie de Alex. Ștefănescu, Editura Eminescu, București, 1967.
2. Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, Editura Eminescu, București, 1979.
3. Călin, Vera, *Metamorfozele măștilor comice*, Editura pentru Literatură, București, 1979.
4. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995.
5. Cioculescu, Șerban, *Argheziana*, Editura Eminescu, București, 1985.
6. Cornea, Paul, *Tudor Arghezi și sfidarea <<regelui jocului>>*, Editura Cartea Românească, București, 1990.
7. Felecan, Daiana, *Aspecte ale polifoniei lingvistice*, Editura Tritonic, Craiova, 2010.
8. Huizinga, Johan, *Homo ludens. Încercare de determinare a elementului ludic al culturii*, traducere de H.R. Radian, Cuvânt înainte de Gabriel Liiceanu, Editura Humanitas, București,
9. Munteanu, Cornel, *Pamfletul ca discurs literar*, Editura Minerva, București, 1999.

C. Dicționare:

1. DEX

⁹ Ibidem, p.502.

¹⁰ Mariana Ionescu, *Ochiul ciclopului*, Editura Eminescu, 1981, p.32.

¹¹ Nicolae Balotă, op.cit., p.511.

¹² Ibidem, p.511

¹³ A se vedea, în acest sens, Gafton, Alexandru, Gafton, Emanuel, *Reality, Science, Method*, în *GIDNI*, IV, pag. 9-24.